

คู่มือประกอบการอบรม

เรื่อง ระบบประปาหมู่บ้านและการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ส่วนประกอบของประปาหมู่บ้าน

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาความหมายของประปาหมู่บ้านและการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ส่วนประกอบของระบบส่งน้ำและแจกจ่ายน้ำ ส่วนประกอบของระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำ ขั้นตอนการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพน้ำประปาหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้เกี่ยวกับ ความหมายประปาหมู่บ้านและการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ส่วนประกอบของประปาหมู่บ้าน ส่วนประกอบของระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำ ขั้นตอนการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพน้ำประปาหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์เฉพาะ

ผู้เข้ารับการอบรม สามารถอธิบายในประเด็นต่อไปนี้ได้

1. ความหมายประปาหมู่บ้านและการปรับปรุงคุณภาพน้ำ
2. ส่วนประกอบของประปาหมู่บ้าน
3. ส่วนประกอบของระบบส่งและแจกจ่ายน้ำ
4. ส่วนประกอบของระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำ
5. ขั้นตอนการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพน้ำประปาหมู่บ้าน

ขอบเขตของเนื้อหา

1. อภิปรายกลุ่มในแต่ละประเด็นจนครอบคลุมและได้ข้อสรุปของกลุ่มในแต่ละประเด็น ดังนี้
 - ความหมายประปาหมู่บ้านและการปรับปรุงคุณภาพน้ำ
 - ส่วนประกอบของประปาหมู่บ้าน
 - ส่วนประกอบของระบบส่งและแจกจ่ายน้ำ
 - ส่วนประกอบของระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำ
 - ขั้นตอนการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพน้ำประปาหมู่บ้าน
2. ส่งตัวแทนมาสรุปผลการอภิปรายตามหัวข้อหัวข้อ
3. วิทยากรนำกลุ่มบรรยายสรุปและเพิ่มเติมในประเด็นที่นำเสนอเพื่อให้เนื้อหามีความครบถ้วนและถูกต้องยิ่งขึ้น

ระยะเวลา

2 ชั่วโมง

- การอภิปรายกลุ่ม

10 นาที

- พักหลังการอภิปรายและเตรียมการนำเสนอ

15 นาที

- นำเสนอ

15 นาที

- บรรยายสรุป

15 นาที

- ซักถาม

5 นาที

กิจกรรมการเรียนรู้

1. การอภิปรายกลุ่ม
2. การศึกษาจากภาพทัศน (แผ่นใสฉายด้วยเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ)

3. การบรรยายสรุป
4. ซักถาม

การประเมิน

1. การซักถามก่อนและหลังดำเนินกิจกรรม
2. การสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม

การพัฒนาการบริหารประปาหมู่บ้าน

การพัฒนาการบริหารประปาหมู่บ้าน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินการประปาหมู่บ้านขององค์กรหรือคณะกรรมการ ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นองค์กรหรือคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน มีการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการบริหาร ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การเงิน ข้อมูล การติดตามควบคุมกำกับ เพื่อให้การดำเนินการประปาหมู่บ้านบรรลุผลประโยชน์หรือประสิทธิภาพมากที่สุด

ดังนั้น การพัฒนาการบริหารประปาหมู่บ้านจึงเป็นการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการด้านการดำเนินการบริหารขององค์กรหรือคณะกรรมการประปาหมู่บ้านในการใช้ทรัพยากร การใช้บุคคล การใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การเงิน ข้อมูล และการติดตามควบคุมกำกับ เพื่อให้กิจการประปาหมู่บ้านมีประสิทธิภาพและเกิดผลกำไรมากที่สุด อันจะส่งผลต่อการดำเนินการประปาหมู่บ้านมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนต่อไป

ปัญหาเกี่ยวกับประปาหมู่บ้านในชุมชน

ระบบประปาหมู่บ้าน เป็นระบบการนำน้ำจากแม่น้ำ เข้าสู่ระบบประปาหมู่บ้าน แล้วผ่านการปรับปรุงคุณภาพน้ำให้มีความใส สะอาด ปราศจากเชื้อโรค ที่อาจเกิดอันตรายต่อสุขภาพ แล้วไปตามท่อเพื่อแจกจ่ายต่อสมาชิกผู้ใช้น้ำในหมู่บ้าน ดังนั้น การบริหารประปาหมู่บ้านจะต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายให้น้ำมีความใส สะอาด ปราศจากเชื้อโรคที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้น้ำ มีความสะดวกและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน และต้องได้ผลกำไรจากการดำเนินการเพื่อเป็นกองทุนในการดำเนินการประปาต่อไปได้ ซึ่งคณะกรรมการประปาหมู่บ้านต้องมาวิเคราะห์ว่าระบบประปาหมู่บ้านที่เราดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีปัญหาอะไรบ้าง ซึ่งจากสภาพดังกล่าว สามารถนำเข้าสู่การดำเนินการโดยใช้กระบวนการพัฒนาได้ดังนี้

กระบวนการพัฒนาการบริหารประปาหมู่บ้าน

สามารถใช้กระบวนการพัฒนาทั้ง 8 ขั้นตอน ดำเนินการพัฒนาการบริหารประปาหมู่บ้านได้ดังนี้

ขั้น 1. การสำรวจตนเองและการพัฒนาตนเอง

ขั้นการสำรวจและประเมินตนเองก่อนที่จะไปพัฒนาผู้อื่น จะต้องพัฒนาตนเองก่อน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการประปาหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ต้องเป็นนักพัฒนาชุมชน มีความเสียสละเพื่อชุมชน เสียสละเพื่อส่วนร่วม จำเป็นอย่างที่ต้องพัฒนาตนเองในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องการบริหารประปาหมู่บ้าน จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพน้ำประปา การบริหารกองทุนประปา กฎระเบียบ ข้อบังคับ สามารถวิเคราะห์แยกแยะปัญหาของประชาชนผู้ใช้น้ำได้ มีคุณธรรมในการเป็นผู้นำในการเสียสละ

เพื่อส่วนรวม ต้องทำให้เป็นแบบอย่างต่อคนในชุมชนได้ มีความสามารถในการประสานงานได้ดี และขณะเดียวกันก็ไม่สร้างปัญหาให้คนอื่น หรือให้แก่ชุมชนเอง

ขั้นที่ 2 การศึกษาหาข้อเท็จจริงในชุมชน

ต้องทราบข้อเท็จจริงของประปาหมู่บ้านว่า ในปัจจุบันการดำเนินการกิจการประปาหมู่บ้านเป็นอย่างไรแยกออกเป็นส่วนๆได้แก่ องค์ประกอบของระบบประปาหมู่บ้าน (ประกอบด้วยอะไร ระบบทำงานอย่างไร มีปัญหาที่ไหน อย่างไร อะไรเป็นสาเหตุของปัญหา) กองทุนประปาหมู่บ้านเป็นอย่างไร (มีกองทุนหรือไม่ การจัดสรรงบประมาณเป็นอย่างไร รายรับ รายจ่าย บริหารจัดการอย่างไร) ลักษณะโครงสร้างของคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน (มีแผนอย่างไร สายการบังคับบัญชาหรือการสั่งการเป็นอย่างไร) น้ำมีคุณภาพดีเพียงพอมหรือไม่ (ถ้าไม่สะอาดไม่เพียงพอ อะไรเป็นสาเหตุ) กฎข้อระเบียบบังคับเป็นอย่างไร ความคิดเห็นจากสมาชิกผู้ใช้น้ำเป็นอย่างไร ซึ่งคณะกรรมการประปาหมู่บ้านและผู้นำชุมชนต้องมีความรู้ในประเด็นดังกล่าว และต้องเข้าใจปัญหา ทราบสาเหตุ และความต้องการของชุมชนดังนั้นจึงต้องทำการศึกษาความต้องการของชุมชน ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อย่างมีระเบียบ เช่นการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ซึ่งวิธีหาข้อมูลนั้นพอจะรวบรวมได้ใหญ่ๆดังนี้ จากเอกสาร จากการสำรวจแบบสอบถาม และจากการสำรวจภาคสนาม จึงจะได้ข้อเท็จจริงสมบูรณ์ที่สุด

ขั้นที่ 3 การรวมกลุ่มอภิปรายถกเถียงถึงปัญหา

เมื่อผู้พัฒนา ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งปัญหาของการดำเนินการกิจการประปาหมู่บ้านแล้ว ก็นำข้อเท็จจริงต่างๆเหล่านั้นมารวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือ ถกเถียงในประเด็นทางสร้างสรรค์และตรวจสอบปรับปรุงข้อเท็จจริงต่างๆ อภิปรายข้อมูลที่ได้ตรงกับความจริงหรือไม่และที่ถูกต้องเป็นอย่างไรซึ่งในการอภิปรายควรมีการตั้งประธาน เลขานุการ สำหรับที่ประชุมด้วยเมื่อได้ปัญหาให้เขียนเรียงเป็นข้อๆไว้ มีรายละเอียดข้อมูลสนับสนุนรายข้อด้วย ปัญหาที่พบบ่อยในประปาหมู่บ้าน เช่นน้ำไม่สะอาด ไม่เพียงพอ การบริหารขาดทุน ประชาชนไม่ปฏิบัติตามระเบียบ หรืออื่นๆ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

อภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆในการบริหารประปาหมู่บ้านแล้ว ได้ข้อสรุปที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตรงกับความเป็นจริงแล้ว ต้องจัดลำดับความสำคัญของปัญหาว่าปัญหาใดควรทำก่อนหลัง โดยยึดประเด็นขนาดของปัญหา ความรุนแรงของปัญหา ความเป็นไปได้ในการแก้ไข และความร่วมมือในการดำเนินการของประชาชนในชุมชน ซึ่งการจัดลำดับความสำคัญของปัญหานี้มีความสำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ต่อไป

นำ 4 ประเด็นมาให้คะแนน จากนั้นไปหามาก 5 ระดับ ดังนี้ 0,1,2,3 และ4 คะแนน

การกำหนดขนาดของปัญหา ให้คะแนนน้อยเมื่อมีผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชนผู้ใช้น้ำจำนวนน้อยๆ ให้คะแนนมากขึ้นถ้ากระทบต่อประชาชนจำนวนมาก

ความรุนแรงของปัญหา ให้คะแนนน้อยเมื่อปัญหานั้นทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนน้อย ให้คะแนนมากเมื่อมีผลกระทบต่อประชาชนมากขึ้น เช่นทำให้เจ็บป่วยหรือตายมากขึ้น ทำให้เกิดความสกปรกของเสื้อผ้ามากขึ้น

ความร่วมมือ ให้คะแนนน้อยเมื่อผู้ใช้น้ำให้ความร่วมมือน้อย ให้คะแนนมากขึ้นเมื่อความร่วมมือมากขึ้น

เมื่อให้คะแนนในแต่ละองค์ประกอบครบทุกประเด็นแล้วให้รวมคะแนนทุกประเด็นในแต่ละปัญหา ปัญหาใดมีคะแนนมากที่สุด ควรเป็นปัญหาที่จะได้รับการดำเนินการแก้ไขก่อน ตัวอย่างการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ปัญหา	ขนาดปัญหา	ความรุนแรง	ความพร้อม	ความร่วมมือ	คะแนนรวม
1 น้ำประปาขุ่นไม่ใส สะอาด	4	3	3	4	14
2 มีเงินทุน (กองทุนประปา)	4	1	2	3	10
3 น้ำไหลไม่สะดวก	4	2	3	3	12

จะเห็นว่าปัญหาที่ได้คะแนนมากที่สุดเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขก่อนในอันดับแรกๆ

ขั้นที่ 5 การร่วมกันวางแผนพัฒนา

เมื่อได้ปัญหาของประปาหมู่บ้านแล้ว มีการรวมกลุ่มกันอภิปรายวิธีการแก้ไขปัญหามาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา จะต้องมีการร่วมกันวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาประปาหมู่บ้าน ตกลงกันว่าแก้ไขปัญหาใด ก่อนหลังตามตัวอย่างข้างต้น และให้ตกลงกันว่าดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีใดบ้าง ที่ชุมชนสามารถร่วมมือกันทำได้ และการดำเนินการใช้ทรัพยากรหรืองบประมาณเท่าใด ใครเป็นผู้รับผิดชอบ และประเมินผลอย่างไร มีตัวบ่งชี้อะไร ที่บ่งบอกว่าการแก้ไขปัญหามิบรรลุผลสำเร็จอย่าพยายามให้เกิดข้อขัดแย้งว่าทำไมไม่ทำ จนใช้วิธีการลงคะแนนตัดสิน เพราะจะทำให้ฝ่ายแพ้ไม่เต็มใจ ควรใช้วิธีการหาแนวทางกลางๆที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้มาดำเนินการ วิธีการตามข้อนี้เรียกว่า การวางแผน จะต้องเขียนแผนปฏิบัติการ มีรายละเอียดที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาประปาหมู่บ้านได้เลย

ข้อเสนอแนะในการเขียนแผนปฏิบัติการ

1. ให้นิยามสาเหตุปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์สาเหตุ มาหาทางเลือกในการดำเนินการ เพื่อแก้สาเหตุให้หมดไป หรือบรรเทาลง
2. พิจารณาความสามารถว่าทำได้หรือไม่
3. พิจารณาในการเขียนแผนดังนี้
 - 3.1 เพื่อแก้ไขปัญหและความต้องการของประชาชนที่ประสบอยู่ในขณะนี้
 - 3.2 เพื่อพัฒนาระบบที่มีอยู่ให้ดีขึ้นหรือรักษาสິงที่ด้อยอยู่แล้วให้คงที่ไว้
 - 3.3 แนวทางแก้ไขที่คาดหวังต้องระบุเป้าหมายที่วัดได้เป็นจำนวน เช่น เป็น/ครั้ง/คน/กลุ่ม/แห่ง/หมู่บ้าน เป็นต้น

ขั้น 7 ระดมทรัพยากรหลังได้แผนในการแก้ไขปัญหแล้ว

การระดมทรัพยากรทั้งที่มีอยู่ภายในและภายนอกชุมชน เป็นหน้าที่ของผู้ดำเนินโครงการ ซึ่งมีการมอบหมายจากการประชุมประชาชน แล้วมีการนัดหมายกันในหมู่ประชาชน ในการลงมือปฏิบัติ

ขั้น 8 การลงมือปฏิบัติงานพัฒนา

หมายถึงการปฏิบัติงานพัฒนา แก้ปัญหาตามที่วางแผนไว้แต่แรก มีการแบ่งหน้าที่กันทำตาม ประสิทธิภาพความชำนาญในแต่ละบุคคล มีการติดตามควบคุมกำกับงานที่ทำให้เป็นไปตามแผนงบประมาณ และระยะเวลาที่วางไว้

ขั้น 9 การติดตามและประเมินผลงานพัฒนา

เป็นขั้นตอนที่ผู้ทำการพัฒนา ติดตาม ดูแล ควบคุม เสนอแนะการดำเนินการเมื่อมีปัญหา และอุปสรรค ทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ให้มากที่สุดเพราะการติดตาม ประเมินผลจะหลีกเลี่ยงความล้มเหลวและความเสียหายที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งยังช่วยในการปรับปรุงงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและเห็นผลชัดเจนยิ่งขึ้น ขั้นตอนนี้ประชาชนทุกคนควรมีส่วนร่วมด้วย เพื่อให้เขาเห็นการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และหากเกิดความล้มเหลวหรือข้อบกพร่องสามารถนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่ ขั้นตอนที่ 1 ในการพัฒนาต่อไป

สรุป

กระบวนการพัฒนาประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอน และสามารถสรุปความสำคัญของ ขั้นตอนต่างๆได้ 3 ประเด็น คือการพัฒนาคนในชุมชน การพัฒนาการวางแผนและการดำเนินการตามแผนและ ประเมินผลปัญหา เมื่อประชาชนสามารถสร้างความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆในชุมชนตาม กระบวนการดังกล่าว จะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาอย่างมีขั้นตอนและเข้าใจอันจะเกิด ความยั่งยืนในการแก้ปัญหา การดำเนินการพัฒนาการบริหารประปาหมู่บ้านตามกระบวนการพัฒนาที่ได้ นำเสนอไปก็สามารถนำขั้นตอนการพัฒนาไปประยุกต์ดำเนินการได้ หัวใจสำคัญของการดำเนินการแก้ไข ปัญหาคือแผนและศักยภาพของชุมชน รวมทั้งความตั้งใจจริง ความร่วมมือของประชาชนการแก้ปัญหา เมื่อทุก สิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างลงตัวก็สามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้ในที่สุด ประชาชนทุกคนในชุมชนก็จะเกิดภาวะ สุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ชุมชนมีความพัฒนาและเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงยั่งยืนตลอดไป